

Osiguranje depozita i utjecaj na financijski sustav

Deposit insurance and impact on the financial system

MARTINA MATÉ
Andrije Hebranga 6a, Zadar
Hrvatska
mmate@vip.hr

Prethodno priopćenje / *Preliminary communication*

UDK / UDC: 336.713

Primljeno / Received: 10. rujna 2018. / September 10th, 2018.

Prihvaćeno za objavu / Accepted for publishing: 05. studenog 2018. / November 5th, 2018.

Sažetak: Važnost stabilnosti financijskog sustava najbolje je pokazala nedavna globalna financijska kriza. Slom financijskih tržišta i poremećaji u radu institucija ozbiljno su zaprijetili financijskim sustavima širom svijeta i doveli u pitanje njihovu ulogu u posredovanju pri razmjeni viškova kapitala i njihova usmjeravanja prema deficitarnim subjektima. Mnoge financijske institucije našle su se na rubu propasti, a države širom svijeta pokrenule su ekspanzivne mjere i uložile golemu sredstva u spašavanje svojih tržišta. Kako financijske i bankarske krize uvijek uzrokuju fiskalne presije, važnost nadogradnje financijskog sustava preventivnim mjerama koje će očuvati povjerenje javnosti u njegovu sigurnost i zaštititi gospodarstvo od velikih gubitaka u interesu je vlada širom svijeta. Cilj ovih mjera, koje se nazivaju sigurnosne mreže financijskog sustava, je stvoriti kontrolirane uvjete za slabije informirane sudionike tržišta i zaštititi ih od gubitka. Sustavi osiguranja depozita prepoznati su kao jedan od ključnih elemenata preventivnih sigurnosnih mreža financijskog sustava. Najvažniji cilj organiziranog sustava osiguranja depozita je zaštita sredstava tzv. malih štediša odnosno potrošača koji nisu u mogućnosti samostalno procijeniti rizik institucije u koju polažu svoje viškove sredstava. Cilj ovoga rada je obrazložiti ulogu organiziranog sustava osiguranja depozita s posebnim osvrtom na sustav u Republici Hrvatskoj.

Ključne riječi: stabilnost financijskog sustava, financijska kriza, financijske institucije, sigurnosne mjere, osiguranje depozita, zaštita sredstava, Republika Hrvatska

Summary: The importance of financial system stability is best demonstrated by the recent global financial crisis. The slump in the financial markets and institutional disturbances have threatened seriously the financial systems around the world and questioned their role in mediating the exchange of capital surplus and their targeting to deficit entities. Many financial institutions have found themselves on the verge of collapse, and countries around the world have launched expansionary measures and invested huge resources in rescuing their markets. As financial and banking crises always cause fiscal pressure, the importance of upgrading the financial system through preventive measures that will preserve public confidence in its security and protect the economy from major losses is surely in the interest of governments worldwide. The goal of these measures, referred to as the financial system security grids, is to create controlled conditions for less informed market participants and protect them from loss. Deposit insurance systems have been recognized as one of the key elements of the financial system preventive security grids. The most important goal of the organized deposit insurance system is to protect the assets of so-called “small savers” or consumers unable to independently assess the risk of the institution in which they relocate their surplus funds. The aim of this paper is to explain the role of an organized deposit insurance system with special attention to the system in the Republic of Croatia.

Key words: financial system stability, financial crisis, financial institutions, security measures, deposit insurance, protection of funds, The Republic of Croatia

1 Uvod

Financijska tržišta danas se uvelike razlikuju od financijskih tržišta unatrag samo tridesetak godina. Razvoj novih tehnologija, globalizacija i liberalizacija regulative otvorili su tržišta i omogućili da danas gotovo nema granica za protok kapitala i roba i investiranje s jednog na drugi kraj svijeta. Pristup financijskim uslugama i imovini znatno je olakšan, a konkurencija povećana. Otvorile su se sasvim nove mogućnosti trgovanja i povećanja vrijednosti imovine, sustav je postao efikasniji, poslovanje je olakšano. Prema godišnjem gospodarskom izvješću Bazelske banke za međunarodna poravnanja (BIS, 2017), brojne dobrobiti ovoga procesa omogućile su povećanje životnog standarda ljudima širom svijeta, potrebe modernog načina života lakše se ispunjavaju.

Dok jedni iz ovoga razvoja izvlače velike koristi, drugi se suočavaju s velikim rizicima. Dok se kapital ubrzano kreće i seli globalno, s kraja na kraj svijeta, ovisno o kretanju kamatnih stopa, tečajeva i mogućnostima ulaganja uz što manje troškove, posljedice ovakvih velikih odljeva osjećaju se lokalno, ostaju na nacionalnoj razini i dovode u probleme ekonomije mnogih zemalja.

Regulatorna tijela i vlade širom svijeta pred novim su izazovima razvoja zakonske regulative koja će brojne rizike iznikle iz ovoga procesa pokušati zaustaviti ili bar umanjiti njihove posljedice. Globalizacija, ili bolje rečeno integracija financijskih tržišta, i u ovom segmentu prisiljava države širom svijeta na zajedničku suradnju u cilju očuvanja stabilnosti financijskih sustava i institucija svojih zemalja. Stabilan financijski sustav i interes za njegovo očuvanje sve više postaje globalno javno dobro.

Kada se govori o financijskom tržištu i institucijama, na prvom se mjestu misli na banke koje su i danas najznačajniji posrednici između onih koji imaju višak sredstava i štede i onih kojima su sredstva potrebna za investiranje. Suvremene se banke pod utjecajem brojnih promjena u okruženju i zbog pritiska konkurencije transformiraju od tradicionalnih kreditno-depozitnih institucija u složene financijske konglomerate za pružanje svih financijskih usluga (Leko, 2005).

Upravo ova transformacija banaka u multiservise multiplicira rizik njihova poslovanja. Naime, banke su, zbog prirode svojeg poslovanja, konstantno izložene riziku. Na jednoj strani imaju, u načelu, kratkoročne obveze po osnovi primljenih depozita, a na drugoj imovinu imobiliziranu na dugi rok kroz plasirane zajmove. Poremećaji na financijskom tržištu danas se, putem suvremenih kanala za razmjenu informacija, vrlo brzo prelijevaju na bankovni sustav dovodeći do porasta nepovjerenja među korisnicima bankovnih usluga i šire javnosti. Kako bankovni sustav počiva na povjerenju javnosti, već i male naznake problema dovoljan su signal deponentima da bi sigurnost njihove životne uštedevine mogla doći u pitanje. S obzirom na to da je njihova imovina sigurno teže dostupna u slučaju propasti banke nego u redovitom poslovanju, nije čudno da deponenti – štediše imaju racionalan razlog za navalu na banku pri svakoj naznaci mogućih problema u poslovanju. Banke, zbog prirode poslovanja, ne mogu raspolagati dovoljnim likvidnim sredstvima za isplatu svih štednih depozita u kratkom razdoblju. Ako se navala s jedne banke proširi na više njih i dođe do masovnog povlačenja depozita i porasta nepovjerenja u bankovni sustav, nastaju ozbiljni poremećaji u poslovanju banaka i uvjeti za nastanak bankovne krize su ispunjeni. Važna uloga koju banke imaju kao posrednici u financijskim sustavima svih zemalja utječe na to da je zdrav bankarski sustav od vitalne važnosti za gospodarsku stabilnost. Makroekonomska politika pojedine države u kojoj je vezi sa zdravljem bankovnog sustava.

Organizirani sustavi osiguranja depozita uvode se u financijske sustave velikog broja zemalja kao jedna od mjera koja bi trebala pridonijeti stabilnosti financijskog sustava. Prema uputama Bazelske banke za međunarodna poravnanja (BIS, 2009), kao argument u prilog uvođenju sustava ističe se mogućnost da se kroz zakonsku regulativu formalizira i približi široj javnosti obaveza države prema deponentima propalih banaka čime se smanjuje prostor za diskrecijske odluke, promovira povjerenje javnosti, pomaže u smanjenju troškova bankovne krize i rješavanju propalih institucija i pruža mogućnost postavljanja jasnih mjera i procedura za rješavanja problematičnih banaka i postavljanje mehanizama putem kojih banke mogu snositi troškove propalih banaka.

Svakako da se ne može očekivati da će postojanje sustava osiguranja depozita jamčiti sistemsku stabilnost, no on čini važan segment sigurnosnih mreža financijskog sustava. One uključuju bonitetnu

regulativu i neovisnu superviziju, ulogu središnje banke kao posljednjeg utočišta i sustave osiguranja depozita kao preventivne mjere, ali i krizni menadžment kao skup mjera u upravljanju bankovnim krizama. Dobro postavljene sigurnosne mreže pridonose normalnom funkcioniranju financijskog sustava i njegovoj efikasnosti. Sigurnosne mreže trebale bi umanjiti vjerojatnost nastanka bankovne krize ili bar umanjiti štetu ako do nje ipak dođe.

Danas je postojanje organiziranog sustava osiguranja depozita obvezno za sve zemlje članice Europske unije, a gotovo da i nema zemlje u svijetu koja nema neki oblik zaštite depozita.

Cilj ovoga rada je pobliže opisati sustave osiguranja depozita i njihove značajke, razvoj kroz povijest, ulogu u vrijeme nedavne financijske krize, utjecaj na stabilnost financijskog sustava te budućnost sustava. Posebno poglavlje posvećeno je povijesti razvoja sustava u Republici Hrvatskoj te njegovu značajnom angažmanu u vrijeme bankovne krize, gotovo neposredno nakon uvođenja, kao i značajkama današnjeg sustava usklađenog s europskim smjernicama.

2 Modeli sustava osiguranja depozita s osvrtom na uređenje u Europskoj uniji

2.1 Makroekonomski razlozi za uvođenje sustava

Prije uvođenja organiziranih sustava osiguranja depozita, države su uglavnom nudile neograničeno pokriće depozita u slučajevima propasti banaka što se pokazalo kao skupa, a često i nevjerodostojna praksa. Ovaj način osiguranja naziva se *implicitnim sustavom* jer je riječ o neformalnom sustavu koji nije utemeljen na zakonskoj osnovi i ne postoje definirane procedure zaštite depozita u slučaju propasti jedne ili više banaka. Ovaj se sustav zapravo oslanja na monetarnu vlast i središnju banku, kao i na političku volju i spremnost vlada širom svijeta da pruže zaštitu depozita deponentima nesolventnih banaka kako bi spriječile navale na solventne banke te time urušavanje cijelog financijskog sustava. Može se reći da implicitni sustav postoji tamo gdje nema eksplicitnog i predstavlja očekivanje javnosti da će u slučaju nastanka bankovne krize njihovi depoziti biti zaštićeni.

Organizirani ili tzv. *eksplicitni sustavi* osiguranja depozita pokazali su se kao poželjniji izbor od oslanjanja na implicitno, neformalno pokriće. Naime, praksa neformalnog pokrića pokazala se skupom za nacionalne vlade i njihove porezne obveznike na čiji je teret palo plaćanje troška za račun privatnih financijskih institucija te je organizirani sustav s limitiranim pokrićem pružio mogućnost prebacivanja troška na financijske institucije i deponente. Demirgüç-Kunt, Kane i Laeven (2006) u istraživanju su utvrdili da su zakonodavci skloni uvođenju sustava osiguranja depozita jer trošak njihova uvođenja dolazi do izražaja znatno nakon postignutih dobiti. U kratkom roku uvođenje sustava osiguranja depozita može umanjiti prikazani državni deficit koji bi sigurno nastao u slučaju da dođe do navala na banke. Na dulji rok dobiti uključuju zaštitu neupućenih i neinformiranih štediša odnosno njihovih sredstava u slučaju sloma bankovne institucije te popravljaju pozicije malih domaćih i lokalnih banaka u tržišnom natjecanju s velikim bankovnim korporacijama.

U teoriji i raspoloživoj literaturi rabi se pojam *osiguranje depozita*, iako se ono umnogome razlikuje od klasičnog osiguranja. Za razliku od komercijalnih osiguranja kao što su osiguranje života, imovine i sl. čija je svrha ostvarenje profita, osiguranje depozita je neprofitno. Njegova svrha je opće dobro, odnosno zaštita širokog broja bankovnih depozita tzv. malih štediša kako bi se u slučaju krize zadržalo povjerenje i spriječile navale na banke, koje bi mogle izazvati sistemsku krizu i, u konačnici, urušavanje financijskog sustava zemlje.

Osnovni ciljevi za uspostavu sustava osiguranja depozita mogu se svesti na sljedeće: (1) zaštita sredstava malih štediša koji nisu u mogućnosti sami procijeniti stabilnost financijske institucije u koju polažu sredstva, (2) sprječavanje panike i navala na banke u trenutku nestabilnosti tržišta, (3) stvaranje jednakih konkurentskih uvjeta i jačanje tržišne pozicije malih banaka koje su zbog svoje veličine manje konkurentne u odnosu na velike banke te (4) prebacivanje troška bankovne krize sa države i poreznih obveznika na privatne investitore – financijske institucije i njihove vlasnike.

Posljednjih godina širom svijeta jača svijest o potrebi zaštite potrošača u svim segmentima industrija, pa tako i u financijskoj industriji. Polazi se od postavke da potrošač usluge ne smije biti kažnjen za događaje na koje nije mogao utjecati niti je imao saznanja o njima. Eksplicitni sustav osiguranja depozita danas je prepoznat kao važan stabilizator financijskog tržišta u vrijeme izbijanja krize te bitan čimbenik sprječavanja navala na banke. Da bi sustav funkcionirao bitno je osigurati dobru

organizaciju sustava, način financiranja, dodatne izvore financiranja za slučaj potrebe te, što je možda i najvažnije, dobru informiranost javnosti o dostupnosti sredstava, iznosima i rokovima u slučaju nedostupnosti sredstava u financijskoj instituciji. Od sustava osiguranja depozita može se očekivati da uspješno obešteti štediša jedne ili nekoliko banaka, no ako se sistemska bankovna kriza ipak dogodi, teško je očekivati da će sustav sam moći riješiti problem. Uloga države u ovom je slučaju prijeko potrebna. Međutim, svijest o postojanju sustava koji će u relativno kratkom roku isplatiti deponentima njihova sredstva osigurana do određenog limita itekako može pridonijeti smanjenju problema.

2.2 Razvoj sustava

Prvi uređeni sustav osiguranja depozita uveden je u SAD-u davne 1933. godine osnivanjem Federalne agencije za osiguranje depozita (FDIC), a njezino osnivanje koincidira s razdobljem propasti velikog broja banaka i financijskih institucija u vrijeme velike ekonomske krize ili velike depresije. Prema podacima Federalne agencije za osiguranje depozita (FDIC, 1998), od 1921. do 1929. godine u SAD-u prosječno je 600 banaka godišnje prestajalo s radom. Vrhunac bankovne krize dosegnut je 1933. godine kada je propalo gotovo 4 000 banaka, što zbog financijskih problema, što zbog izravnih navala deponenata na šaltere banaka. Predsjednik Roosevelt tada je donio tzv. *Banking Act* kojim je ustanovljena Federalna agencija za osiguranje depozita te utvrđena njezina organizacija, zadaće i ciljevi kao važna mjera kojom će se pokušati vratiti uzdrmano povjerenje građana u bankovne institucije. Poznata je njegova izjava iz toga razdoblja: „U konačnici, postoji element u ponovnoj organizaciji našega financijskog sustava važniji od valute, važniji od zlata, a to je povjerenje naših ljudi“ (FDIC, 1998).

Izvan SAD-a sustavi osiguranja depozita, kao jedna od mjera stabilnosti financijskog sustava, značajnije su se počeli uvoditi tek 90-ih godina. Prema Demirgüç-Kunt, Kane i Laeven (2006), 1980. godine sustav osiguranja depozita imalo je 20 zemalja, a do 2003. godine 87. Financijska kriza 2008. godine izazvala je krizu povjerenja u financijske institucije širom svijeta te uzrokovala značajne intervencije država u bankovne sustave pa je, prema podacima Svjetske banke, broj organiziranih sustava naglo narastao na 125 do 2016. godine.

U Europi su se pojedinačni sustavi osiguranja depozita počeli usvajati 80-ih godina prošloga stoljeća, no od 1994. godine donošenjem Direktive Europske unije (Directive 94/19/EC) o programima osiguranja depozita, uvođenje ovih sustava, uz poštivanje nekih minimalnih zajedničkih kriterija, postala je obveza za sve zemlje članice Europske unije. Potaknuta iskustvima velike nestabilnosti bankovnog sustava u zemljama Europske unije i porastom nepovjerenja u njega tijekom globalne financijske krize 2008. godine, europski su regulatori usvojili novu Direktivu 2014/49/EU kojom je povećan stupanj harmonizacije sustava u zemljama članicama ponajprije što se tiče povećanja garantiranog osiguranog iznosa, skraćivanja rokova isplate te proširenja osnovice za osiguranje. Osim jačanja povjerenja u sustav, intencija europskih regulatora pri donošenju ovih važnih zajedničkih odredbi je i postavljanje jednakih uvjeta za sve potrošače – deponente na zajedničkom europskom tržištu kako bi se spriječilo seljenje depozita među državama članicama radi postizanja višeg stupnja sigurnosti.

Danas sve visoko razvijene zemlje i najveći broj razvijenih zemalja svijeta ima eksplicitne sustave osiguranja depozita. Među razvijenim zemljama Novi Zeland nema organizirani sustav, a Australija ga je uvela tek 2015. godine. Kina s golemim financijskim sustavom također je primjer zemlje koja je odlučila ne uvesti eksplicitni sustav osiguranja depozita iako je razmatrala tu mogućnost. Prema Demirgüç-Kunt, Kane i Laeven (2006), Rusija je sustav osiguranja depozita uvela tek 2004. godine, i to potaknuta velikom bankovnom krizom 1998. godine u kojoj je pretrpjela goleme gubitke u bankovnom sektoru što je dovelo i do urušavanja platnog sustava zemlje i propasti nekoliko privatnih banaka. S obzirom na to da nije postojao sustav osiguranja depozita, vlada se odlučila prebaciti depozite kućanstava iz privatnih u državnu banku Sberbank, što je ovu banku uskoro dovelo u poziciju da drži gotovo 75 % depozita fizičkih osoba cijelog sustava i gotovo 25 % ukupne bankovne aktive. Stoga je uvođenje osiguranja depozita bio potez kojim se nastojalo vratiti povjerenje i štednju i u privatne banke.

Najviše zemalja s eksplicitnim sustavom osiguranja depozita je u Europi i Središnjoj Aziji, dok ih je najmanje u zemljama Bliskog istoka i Sjeverne Afrike. Nasuprot tome, najviše je zemalja s implicitnim, neformalnim sustavom osiguranja depozita u Africi, i to podsaharskom dijelu, a najmanje u Europi i Središnjoj Aziji.

2.3 Osigurani depoziti i osnovica za osiguranje

Pri definiciji osnovice za osiguranje treba krenuti od definicije depozita. Prema odredbama Zakona o osiguranju depozita (2015), depozit je svaki potražni saldo koji proizlazi iz sredstava preostalih na računu ili privremenih situacija proizašlih iz uobičajenih bankovnih transakcija koje kreditna institucija mora isplatiti prema primjenjivim zakonskim i ugovornim uvjetima, uključujući oročeni depozit i štedni depozit. Novčani depoziti su obveza banke prema svojim deponentima i vode se u pasivi bilance banke, a vlasnicima depozita plaća se tzv. pasivna kamata. Ovdje je posebno važno naglasiti da se u *osigurani depozit*, uz glavnice, uključuje i kamata pripisana tom depozitu. Osim što je stimulativno za razvoj povjerenja u sustav, isplata kamate kao dijela osiguranog depozita praktičnije je od njezina isključenja jer se ona pripisuje glavnici i bilo bi je teško razdvojiti u slučaju obeštećenja.

Pri dizajniranju sustava pitanja osnovice i granice (limita) pokrića su ključna. Osnovicu za osiguranje depozita čine depoziti koji se uključuju u osiguranje (tzv. podložni depoziti), a granica pokrića je iznos osiguranog depozita. U počecima razvoja sustava osnovni cilj je bio zaštititi depozite malih štediša te što veći broj računa ovakvih štediša uključiti u osiguranje. Stoga su u većini sustava osiguranja depozita ranije bili uključeni samo depoziti građana jer se smatralo da ostali deponenti imaju mogućnost bolje procijeniti stabilnost i rizičnost institucije u koju polažu svoja sredstva. U počecima razvoja sustava, prema preporukama najbolje prakse Međunarodnoga monetarnog fonda (Garcia, 1999), osigurani štedni ulog računao se kao jedan-dva puta iznosa BDP-a po glavi stanovnika (per capita) pojedine zemlje. Ovaj se prijedlog ranijih godina i uzimao kao kriterij pri utvrđivanju visine osiguranog uloga, no u današnje vrijeme osigurani uložci su znatno viši od ovog omjera. Današnji sustavi osiguranja depozita potaknuti znatnim angažmanima sredstava pa i zaduženjima kako bi ispunili svoju ulogu u kriznim vremenima, iznjedrili su nova rješenja koja uključuju i proširenja osnovice za osiguranje. Tako se danas u sustavima Europske unije u osiguranje uključuju svi depoziti osim onih koji se posebno navode u isključenjima kao što su međubankovni depoziti, depoziti osiguravajućih društava i investicijskih i mirovinskih fondova, depoziti uključeni u temeljni kapital banke, depoziti članova uprava, nadzornih odbora i revizora institucije, depoziti koji ne glase na ime već na šifriranu zaporku, depoziti javnopravnih tijela (osim iznimaka) te još neki depoziti koji se posebno navode. Ovo podrazumijeva da su danas u sustave osiguranja depozita u zemljama Europske unije uključeni depoziti građana, ali i svih trgovačkih društava pa čak i manjih institucija javnopravnih tijela.

U osnovi, što je šira osnovica za osiguranje, to je veći poticaj za razvoj moralnog hazarda i slabljenje tržišne discipline, no o tome će više riječi biti u sljedećem poglavlju. Nasuprot tome, isključenjem iz osiguranja određenih institucija ili države koje, za razliku od malih štediša, imaju instrumente i mogućnosti pa mogu „nadzirati“ bankovnu instituciju u koju polažu sredstva, te time indirektno i utjecati na rizičnost ponašanja banaka, itekako se može utjecati na porast tržišne discipline. Stoga je pitanje uključenosti određenih depozita u osiguranje itekako vrijedan instrument kojim se može utjecati na ukupnu stabilnost financijskog sustava.

Pokriće se može odnositi na *pojedini račun* ili na *deponenta (štedišu)*. Također, osiguranje po deponentu može se odnositi na jednu banku ili na sve banke u sustavu. Ovo zbrajanje depozita štediša po bankama je složeno, skupo i vrlo rijetko. Najčešće i najrasprostranjenije je osiguranje depozita po deponentu, po banci, što znači da je ukupan iznos depozita po deponentu osiguran do određenoga zadanog iznosa, što je slučaj u svim zemljama Europske unije.

Gotovo svi eksplicitni sustavi osiguranja depozita podrazumijevaju *limitirano pokriće*, odnosno pokriće depozita do nekoga propisanog iznosa. U nekim sustavima osiguranja depozita postoji sustav *koosiguranja*, što znači da deponent – štediša uvijek jednim dijelom snosi posljedice nastupa osiguranog slučaja, odnosno podnosi dio gubitka banke na način da mu se štedni ulog ne isplaćuje u cijelosti. Osnovna svrha *koosiguranja* je da se potakne štediše – deponente banke da vode računa o financijskoj instituciji u koju polažu svoja sredstva, odnosno da je na neki način „nadziru“. Smisao je

bio da svatko treba podnijeti dio gubitka kao svojevrstu kaznu za nenadziranje financijske institucije u koju se polažu sredstva. Sustavi *koosiguranja* bili su dosta česti u Europi, a i Hrvatska je pri uvođenju sustava imala obračun osiguranog iznosa *koosiguranjem*, no danas je ova praksa napuštena. Direktiva Europske unije je 2015. godine povećala iznos osiguranog depozita na 100.000 EUR u svim zemljama Europske unije te je ovaj iznos depozita osiguran i u Republici Hrvatskoj.

2.4 Financiranje sustava

Jedno od važnijih pitanja funkcioniranja sustava osiguranja depozita je odluka o načinu financiranja i optimalnoj veličini fonda (iznosu potrebnih sredstava). U praksi, sustav se može financirati unaprijed odnosno na *ex-ante* osnovi ili nakon nastanka događaja (osiguranog slučaja), na *ex-post* osnovi. Postoji i kombinirani način financiranja koji uključuje oba načina.

Kod *ex-ante* sustava uspostavljen je fond koji se planira i puni unaprijed, iz premija koje uplaćuju sve kreditne institucije, članice sustava. Ova se premija najčešće plaća tromjesečno, polugodišnje ili godišnje. Njime obično upravlja posebna institucija, koja se često naziva fond ili agencija, najčešće u državnom vlasništvu, a čija je osnovna zadaća osiguranje depozita. Pri uspostavi fonda, banke članice su pozvane da uplate inicijalnu premiju ili upisninu u fond kako bio on mogao postati operativan. Ova inicijalna premija se obično plaća u određenom postotku na kapital banaka, članica sustava. Inicijalna sredstva se također mogu prikupiti i izdavanjem nekih dužničkih vrijednosnih papira na određeni vremenski rok. Dospijeće ove obveze za fond mora biti pomno planirano kako bi se od sredstava prikupljenih od premija mogle uredno podmirivati nadolazeće obveze po izdanim vrijednosnim papirima. Ovaj način punjenja moguć je u vrijeme stabilnog bankovnog sustava kada se ne očekuje odljev sredstava radi propasti neke od banaka u sustavu. U tom slučaju, moguće je da fond potroši sredstva prikupljena izdavanjem vrijednosnih papira te više ne bude u mogućnosti servisirati obveze, što može dovesti do gubitka povjerenja u sustav i urušavanje sustava. Pri odlučivanju za neki od pojedinih modela prikupljanja inicijalnih sredstava potrebno je voditi računa ponajprije o trenutačnoj stabilnosti ili nestabilnosti financijskog tržišta, ciljevima sustava te ulozu države.

S druge strane, kod *ex-post* sustava financijska sredstva se ne formiraju unaprijed u vidu fonda osiguranja, već se u slučaju nastanka osiguranog slučaja, odnosno propasti neke banke sredstva potrebna za obeštećenje deponenata prikupljaju po posebnom pozivu od svih banaka – članica sustava. Sustavi *ex-post* obično su u privatnom vlasništvu, odnosno njime upravljaju banke – članice sustava na temelju međusobnog sporazuma kojim se reguliraju obveze u slučaju propasti neke od članica. Osniva se ili posebna institucija u vlasništvu banaka ili se koristi neka već postojeća institucija, npr. udruženje banaka i sl. Osnovno je načelo međusobna solidarnost.

Osnovne su prednosti ex-ante fonda osiguranja da je izrazito protucikličan, jer se sredstva prikupljaju u dobrim vremenima, uvijek su na raspolaganju i, ako je fond pravilno planiran, može biti dostatan za brzo i efikasno djelovanje, čak i u situacijama sistemskih financijskih kriza, odnosno propasti više institucija istodobno.

Prikupljanje sredstava prije nastanka osiguranog slučaja navodi se i u preporukama najbolje prakse pri uspostavljanju sustava osiguranja depozita (Garcia, 1999). No obično je takav sustav osiguranja skup, jer i u vremenima kada je financijski sustav stabilan i zdrav, potrebna su sredstva za njegovo operativno djelovanje, a svako plaćanje premija predstavlja za banke trošak.

Prednosti ex-post načina financiranja su što sredstva, kad nisu potrebna, koriste banke, odnosno nema „nepotrebnog“ plaćanja premija ako je sustav osiguranja zdrav, a ako banke same ili preko svojeg udruženja upravljaju takvim fondom osiguranja, tada nema sumnji u opravdanost trošenja njihova novca ili netransparentnost njegova upravljanja. Često je takav sustav osiguranja ekonomičniji. Također, sustavima *ex-post* potiče se tržišna disciplina odnosno međubankovni „nadzor“ jer banke imaju više interesa pratiti poslovanje ostalih banaka, kako bi minimizirale mogućnost propasti jedne od njih jer će se trošak u konačnici prevaliti i na njih. Osnovni su mu nedostaci što je manja mogućnost za brzo i efikasno djelovanje. Postoji i problem zato što su u svojem redovitom poslovanju financijske institucije međusobno konkurenti te je teško uskladiti njihove različite ciljeve, strategije i razmišljanja njihovih čelnih ljudi. Osim toga, ako je bankarski sustav takav da ne postoji ujednačen i zajednički nazivnik za ciljeve svih institucija, „male“ i „velike“ banke će o tome imati različita gledišta.

Direktiva Europske unije o sustavima osiguranja depozita (Directive 2014/94/EU, Eur-lex, 2014) ne propisuje jedinstveni način financiranja shema osiguranja depozita, no postavlja ciljanu veličinu fonda, odnosno prikupljenih sredstava kao iznos koji je potrebno dosegnuti u određenom razdoblju. Prema odredbama Direktive 2014/94/EU, sve zemlje članice Europske unije trebaju osigurati da do 07/2024 fondovi osiguranja depozita moraju dosegnuti barem ciljanu veličinu fonda u iznosu od 0,8 % od svih osiguranih depozita u financijskim institucijama, članicama sustava. Kako bi dosegnuli ovaj iznos, fondovi osiguranja depozita mogu privremeno povećati iznose obveznih premija osiguranja depozita koje plaćaju banke, članice sustava ili čak uvesti mjeru izvanrednog plaćanja premije kako bi se prikupila ciljana sredstva. Među zemljama članicama Europske unije prevladavaju sustavi s *ex-ante* financiranjem koji već raspoložu iznosima prikupljenim u fond te neće imati potrebu za ovim mjerama, no neke zemlje članice koje nisu imale *ex-ante* financiranje sustava započele su sa uvođenjem istog. Primjer je Slovenija koja nije imala sustav *ex-ante* plaćanja premija osiguranja, te je Fond osiguranja depozita formirala tek krajem 2016. godine inicijalnim uplatama sredstva banaka i štednih banaka u Fond. Prema podacima EBA (European Banking Authority, 2018), sustave *ex-post* ranije su imale i Austrija, Italija, Luxemburg i Nizozemska.

Hrvatska od početka uvođenja sustava osiguranja depozita 1998. godine ima zakonsko uređeno financiranje sustava na *ex-ante* osnovi. Zakonom o osiguranju depozita (2015) ciljana veličina Fonda u RH je postavljena na čak 2,5 % od ukupnih osiguranih depozita u kreditnim institucijama do 07/2024 te je ostavljena mogućnost da, ako se dosegne ciljani iznos, premija se može odrediti i u nižem iznosu od važeće.

Premije osiguranja depozita najčešće se obračunavaju na osnovicu koju čine depoziti koji podliježu osiguranju ili, rjeđe, ukupni depoziti. Premija može biti *linearna*, odnosno jednaka za sve banke u sustavu, ili *diversificirana*, odnosno prilagođena riziku pojedine institucije. U većini europskih zemalja prevladavao je linearni obračun premije no Direktivom 2014/94/EU propisuje se da se premija treba obračunavati na osnovicu osiguranih depozita i treba izražavati stupanj rizika koji određena kreditna institucija predstavlja za sustav, pri čemu sustav može primjenjivati metode procjene rizičnosti neke ovlaštene institucije, ali može i samostalno određivati stupanj rizika institucije za potrebe obračuna premije.

2.5 Upravljanje sustavom i njegove ovlasti

Sustav može biti *privatno* ili *javno* (državno) upravljani. Upravljanje sustavom može biti i mješovito, uz zastupljenost privatnog i javnog sektora. Najveći broj sustava u svijetu je *javno* upravljani, što znači da ga je osnovala vlada ili središnja banka, da postoji u sklopu središnje banke ili je izdvojen u posebne agencije ili fond te da su odluke u rukama javnog sektora.

Privatno upravljani sustavi dosta su rjeđi, iako mogu biti u prednosti zbog veće neovisnosti o političkom utjecaju i ciljevima, no teško se sami mogu nositi sa situacijama sistemskih kriza, što uvelike može utjecati na ciljeve sustava. Prema dostupnim podacima, najviše privatno upravljanih sustava egzistira u Europi. Među zemljama s privatno upravljanim sustavima je Njemačka gdje je sustav osiguranja depozita uveden još 1966. godine i njime rukovodi Udruga njemačkih privatnih banaka. Osim ove sheme osiguranja depozita u privatnim bankama i ostale banke imaju svoje sheme pa tako postoji shema osiguranja depozita za državne banke, za štedionice i štedne banke, te posebno za zadruge. Privatno je upravljani i sustav osiguranja depozita u Švicarskoj i to također od udruge banaka. Ovaj je sustav karakterističan i po tome što je članstvo u njemu, za razliku od najvećeg broja ostalih sustava u svijetu, dobrovoljno. Unatoč neobaveznom pristupanju sustavu, sve su banke u Švicarskoj članice sustava. U Italiji također udruge banaka upravlja sustavom zaštite depozita, no za upravljanje se može reći da je mješovito jer odluke mora potvrditi središnja banka. Prema De Cesare (2006), ostali privatno upravljani sustavi u Europi su u Austriji, Francuskoj i Finskoj. Iako javno upravljani sustavi osiguranja depozita imaju veći kredibilitet u očima javnosti od privatno upravljanih, upravo su neki od najstabilnijih bankovnih sustava u svijetu privatno upravljani – onaj u Njemačkoj i Švicarskoj. *Mješovito* su upravljani sustavi gdje u upravljanju sudjeluju javni i privatni sektor.

Uvođenje sustava osiguranja depozita prigoda je da se i kroz njegovu ulogu i ovlasti postave jasne mjere za rješavanje banaka u problemima. Sustav može biti postavljen tako da ima samo ulogu blagajnika (tzv. *paybox function*) što je minimalna uloga koju može imati, a ograničena je isključivo

na isplatu osiguranih depozita. Sustav zaprima prijave potraživanja, vodi računa o osnovanosti tražbine te provodi isplatu. Uloga sustava može biti i mnogo šira te može podrazumijevati ovlasti za intervenciju, pa čak i prodaju banke ili drugi način za njezin izlazak s tržišta. Pri tome je važno da se ove ovlasti sustava ne preklapaju s ovlastima nekoga drugog regulatornog tijela, ili drugim zakonskim propisima, što bi moglo utjecati na smanjenje efikasnosti i brzinu rješavanja problema. Prema Garcia (2000), tamo gdje sustav osiguranja depozita ima široke ovlasti, banka se, odmah nakon nalaza supervizije, predaje sustavu na upravljanje. Sustav tada oštećuje štedišu, „upisuje“ se u vlasništvo, te prevladuje gubitke na dioničare i ostale neosigurane vjerovnike. Tada sustav nastoji pronaći odgovarajućeg kupca za banku, organizirati kupnju i preuzimanje, provesti likvidaciju ili bilo koju od ovih mjera zajedno kako bi u što je moguće većoj mjeri smanjila svoje troškove. Ako sustav ima aktivnu ulogu u superviziji i nadzoru u bankovnom sustavu, tada će on sigurno biti *javno upravljani*. Direktiva EU-a o sustavima osiguranja depozita ne propisuje jednoznačno koju bi ulogu sustav morao imati no navodi da sustav primarno treba koristiti za isplatu sredstava deponenata u slučaju nedostupnosti depozita. Ipak, sredstva se mogu koristiti i za financiranje raznih načina rješavanja likvidnosnih problema banaka kroz programe sprječavanja propasti financijske institucije kako bi se u tom određenom slučaju izbjegao trošak isplate depozita. U ovom slučaju, sredstva namijenjena intervenciji u financijsku instituciju svakako ne smiju prelaziti potencijalni trošak isplate osiguranih depozita. Ovakva uloga sustava trebala bi biti praćena i ovlastima nadzora rizičnosti i poslovanja financijske institucije, barem u jednom dijelu i gdje se to ne preklapa s drugim regulatornim tijelima, kao i sudjelovanje u donošenju odluka u radu financijske institucije. U svakom slučaju, uloga sustava njezine ovlasti i mogućnosti sudjelovanja u postupcima oporavka kreditne institucije trebaju biti jasno i nedvosmisleno definirane zakonskim propisima.

3 Učinci osiguranja depozita na stabilnost financijskog sustava

3.1 Minimiziranje sistemskih kriza

Dominantna uloga banaka u pružanju financijskih usluga i poticanju gospodarske aktivnosti čini stabilnost bankovnog sustava presudnim pitanjem za države širom svijeta. Značajka današnjega globaliziranog financijskog tržišta je slobodniji protok kapitala, smanjenje prepreka i lakši pristup financijskim tržištima drugih zemalja, što je dovelo do stvaranja međunarodnih financijskih konglomerata u čijem se poslovanju odluke donesene na jednom kraju svijeta vrlo brzo odražavaju na poslovanje u sasvim drugom kraju svijeta. Brojne financijske krize koje su se dogodile posljednjih godina posljedica su upravo ovoga efekta prelijevanja (tzv. *spil over effect*) kriza iz jedne banke u drugu.

Ako se ne radi o pojedinačnoj banci već se dogodi efekt prelijevanja, može se govoriti o *sistemskej bankovnoj krizi*. Prema Hoelscher i Quintyn (2003), sistemska kriza može se definirati kao gubitak povjerenja u velik dio bankovnog sustava. Sistemske bankovne krize stvaraju velike gubitke za same banke, komitente i državu te utječu na smanjenje investicijske aktivnosti i potiču stagnaciju gospodarstva te dovode do smanjenja vrijednosti imovine u sustavu. Prvi javni oblici sistemske bankovne krize su likvidnosni problemi u jednoj, nekoliko ili svim bankama. Problemi s likvidnošću i povlačenje depozita iz banaka su simptomi osnovnog problema. Uzroci mogu biti makroekonomske ili mikroekonomske prirode.

Slab regulatorni okvir, uz nerazvijen ili nedovoljno razvijen sustav kontrola odnosno supervizije poslovanja banaka mikroekonomski su uzroci koji pogoduju rizičnom poslovanju banaka. Loše upravljane banke u uvjetima loše supervizije osjetljive su već i na male poremećaje. Stoga kriza može krenuti baš iz ovakvih banaka te izazvati navalu štediša na banku (*bank run*). U Hrvatskoj se ovakav slučaj dogodio 2002. godine kada je Riječka banka d.d. Rijeka zbog propusta i zloupotreba u poslovanju pretrpjela veliku navalu štediša na banku, koja se brzo prenijela i na druge banke, ali je kriza pravovremeno zaustavljena brzom akcijom Vlade i HNB-a, ponajprije u obliku likvidnosne potpore.

U ovom slučaju, brza i koordinirana akcija ovlaštenih tijela može spriječiti da se navala štediša prelije na druge banke u sustavu. Pri upravljanju ovakvim situacijama važno je da se radi brzine djelovanja ne podcijeni moguća nesolventnost institucije koja će povećavati svoju rizičnost ako je se pravovremeno ne spriječi. Stoga je važna koordinirana akcija supervizije i regulatornih tijela kako bi se nesolventna institucija povukla s tržišta, a pomoć pružila solventnim institucijama.

U situacijama nastanka panike i navala na banke sustav osiguranja depozita ima važnu ulogu u sprječavanju prelijevanja navale na druge banke. Kako navale štediša nastaju upravo zbog nedostatka informacija o stanju u pojedinim bankama u nekom trenutku, brza isplata osiguranih sredstava itekako ima pozitivan efekt na smirivanje situacije. Međutim, u slučaju makroekonomske neravnoteže sigurno će doći do problema u većem dijelu bankovnog sustava. Utjecaj na bilance banaka ovisit će o izloženosti pojedine banke prema javnom sektoru (državi i njezinim jedinicama), promjeni i visini kamatnih stopa, rizičnom portfelju, valutnoj izloženosti. U ovom slučaju, izgledi za stvaranje sistemske krize su veliki. *Sistemske bankovne krize* su eruptivni događaji, ne samo za financijski sustav, nego za ekonomiju u cjelini.

Bankovne krize su ciklički događaji koji se ponavljaju i gotovo da nema zemlje u svijetu koja nije prošla kroz razdoblje sistemske bankovne krize. No bankovna kriza koja je započela propašću drugorazrednog hipotekarnog tržišta u SAD-u te se proširila na cijeli svijet kroz izloženost američkom tržištu nekretnina, najčešće u obliku složenih financijskih derivata, prema nekim istraživanjima najjača je međunarodna financijska kriza do sad, kada se u obzir uzmu ekonomski i fiskalni troškovi.

Laven i Valencia (2010), analizirajući troškove bankovnih kriza, došli su do podatka da je kriza 2007. godine izazvala troškove koji u prosjeku iznose čak 25 % BDP-a, u odnosu na povijesni prosjek od 20 % BDP-a. Srednja vrijednost (medijan) povećanja javnog duga u krizi 2007. je 24 % BDP-a, u odnosu na 16 % povijesnog prosjeka. Istodobno, istraživanje je pokazalo da je kriza 2007. godine izazvala manje direktne fiskalne troškove nego ranije krize, pa su troškovi likvidnosne potpore financijskom sektoru u novoj krizi bili oko 5% BDP-a u odnosu na 10 % u ranijim krizama. Ovo se objašnjava brzim djelovanjem i uvođenjem mjera koje su znatno pridonijele stabilizaciji tržišta.

Eksplisitni sustav osiguranja depozita još je jedanput prepoznat kao važan stabilizator financijskog tržišta u vrijeme izbijanja krize te bitan čimbenik sprječavanja navala na banke. Odbor za financijska tržišta OECD-a (Committee on Financial Markets CMF), ponukan snažnim utjecajem financijske krize na tržištima diljem svijeta, donio je određene zaključke koji se odnose na eksplicitne sustave osiguranja depozita i s njim povezane aspekte. Prema Schich (2008), najvažniji zaključak je da je eksplicitne sustave osiguranja potrebno uvesti u zemljama OECD-a koje ih nemaju.

Također, u zemljama gdje postoje takvi sustavi, napravljene su velike promjene u dizajnu sustava, ponajprije kroz povećanje iznosa osiguranog depozita i ukidanje koosiguranja. Pokazalo se da kada krene kriza, sustavi s niskim iznosima pokrića i koosiguranjem ne ispunjavaju svoju funkciju i ne sprječavaju navale na banke.

Ako se sistemska bankovna kriza ipak dogodi, teško je očekivati da će sustav osiguranja depozita sam moći riješiti problem. Uloga države u ovom je slučaju prijeko potrebna. No svijest o postojanju sustava koji će u relativno kratkom roku isplatiti deponentima njihova sredstva osigurana do određenog limita itekako može pridonijeti smanjenju problema. Stoga je jako važno malim štedišama omogućiti brz odgovor i informaciju kada je u pitanju zaštita njihovih sredstava.

3.2 Moralni hazard

Prema definiciji iz financijskog rječnika, rizik da će postojanje nekog ugovora o osiguranju prava promijeniti ponašanje jedne ili objiju strana iz ugovora naziva se *moralni hazard*. Prema Hylton (2011), Paul Krugman, dobitnik Nobelove nagrade za ekonomiju 2008. godine, definira moralni hazard kao „svaku situaciju u kojoj jedna osoba donosi odluku o tome koliko rizika preuzeti dok netko drugi snosi trošak ako stvari krenu loše“.

Moralni hazard može se povezati s bilo kojim oblikom osiguranja s obzirom na to da korisnik osiguranja koji prima sredstva od osiguravatelja sigurno ima manji poticaj provoditi mjere smanjenja rizika. Moralni hazard u bankovnom poslovanju razlikuje se od moralnog hazarda kod ostalih oblika osiguranja već po tome što, radi velike važnosti bankovnog sektora u gospodarstvu svih zemalja, osiguranje najčešće provodi država.

Država sama po sebi nije toliko uspješna u stvaranju ograničenja na preuzimanje rizika u ponašanju osiguranika kao što su to privatni osiguravatelji. Kada se govori o moralnom hazardu povezanom s postojanjem eksplicitnog sustava osiguranja depozita, misli se na spremnost rukovodećih osoba kreditnih institucija na preuzimanje rizičnijih poslova pri upravljanju primljenim depozitima zbog saznanja da će, u slučaju gubitka, netko drugi nadoknaditi štetu i oni neće biti obvezni platiti za gubitak. Ne treba zanemariti niti moralni hazard koji nastaje na strani deponenata – štediša banaka koji će, u uvjetima jednakog osiguranja njihovih sredstava u svakoj financijskoj instituciji, zasigurno izabrati onu koja mu nudi bolju zaradu, odnosno veću kamatu na položena sredstva. Kako obično banke s naznakama problema u poslovanju imaju izraženiju potrebu za prikupljanjem što više sredstava, to su i spremnije ponuditi i veću kamatu kako bi ih privukle. Tako se štediše nalaze u poziciji da mogu „ucjenjivati“ banke tražeći višu kamatu na svoja sredstva, što istodobno povećava kamatu na plasmane i samim time otežava njihov povrat i povećava rizičnost poslovanja banke. S obzirom na to da se njihove sposobnosti i načini privlačenja deponenata više ne odražavaju na rizičnu izloženost njihova portfelja, banke imaju poticaj financirati rizičnije, profitabilnije projekte. Ovo preuzimanje povećanog rizika u konačnici ih ništa ne košta – samo se povećava izloženost države gubitku. Ovakvom ponašanju pogotovo su sklone banke koje već imaju problema u poslovanju. Preuzimanjem rizičnijih poslova nadaju se postići dodatne profite kojima će pokriti gubitke u poslovanju i povećati kapitalnu adekvatnost.

Rajan (2005) u radu u kojem se bavi razvojem financijskog poslovanja u odnosu na konzervativno bankovno poslovanje te novim rizicima koje je taj razvoj iznjedrio, navodi kako su u nekadašnjem konzervativnom bankovnom poslovanju direktori banaka imali fiksnu plaću, nisu imali poticaje za ulazak u rizične poslove, banke su općenito bile manje izložene riziku, dioničari imali fiksne prinose, a deponenti su bili zadovoljni ponašanjem svojih banaka. Današnji porast konkurencije, razvoj tržišta i novih proizvoda stvorio je *investicijske menadžere* koji moraju povećati vrijednost imovine dioničara kako bi privukli nove investitore, biti korak ispred konkurencije, stvarati nove proizvode, i za sve to, imati poticaj kao što je udio u dobiti umjesto fiksne plaće. Ovo je jedan od razloga, uz ostale mogućnosti koje nudi razvoj tehnologije i tržišta, za povećano rizično ponašanje uprava banaka u ovom okruženju. Financijski rizici koji se stvaraju ovakvim ponašanjem znatno su veći nego što su bili nekad, i rizici stvoreni za banku samo su vrh ledenog brijega rizika koje su stvorile. U analizi koja se bavi financijskom krizom 2007./2008. godine i njezinom regulacijom, a koja je provedena za potrebe Hrvatske udruge banaka (2008), među otvorenim pitanjima postavljenim pred regulatore postavlja se i pitanje kompenzacija članova uprava.

Prema HUB (2008), kompenzacije, to jest nagrade koje su orijentirane na kratak rok (najčešće poslovnu godinu) i koje uključuju jednostavne ciljeve poput ROE ili tržišnog udjela, mogu iskriviti poticaje odnosno dovesti do zanemarivanja rizika. Općenito se sugerira povezanost kompenzacija s dugoročnim rezultatima pri čemu bi rezultat trebao na adekvatan način reprezentirati rizik. U suprotnom, uprave su potaknute dizajnirati i agresivno nuditi proizvode koje potrošači nisu u stanju objektivno vrednovati. S visokim stupnjem sigurnosti može se očekivati da će ova kriza inicirati promjene u provedbi načela zaštite potrošača. U većini radova na temu moralnog hazarda nameće se zaključak da je on neodvojiv dio financijskog sustava, posebno u današnje vrijeme. Da bi se umanjio njegov utjecaj, važno je postaviti mjere koje će navesti banke da dobro razmisle prije upuštanja u rizike, jer će, u protivnom, same podnijeti troškove krize koju su izazvale. Moralni hazard koji zasigurno prati sustave osiguranja depozita, pogotovo onaj koji nastaje na strani uprava banaka, može se suzbiti kvalitetnom i učinkovitom supervizijom. Faulend i Kraft (2004) također ističu da kod suzbijanja moralnog hazarda na strani bankara primarnu ulogu ima kvalitetna i djelotvorna supervizija, efikasne procedure isključivanja banaka s tržišta, ali i neki elementi dizajna sustava kao što je diferencirana premija. Bez dobre supervizije sustav osiguranja najvjerojatnije neće moći ispuniti svoju zadaću dodatnog stabilizatora bankovnog sustava.

3.3 Utjecaj na tržišnu disciplinu

Važnost i utjecaj *tržišne discipline* na stabilnost financijskog sustava izražena je u kapitalnom standardu Bazel II, koji je postavio Bazelski odbor za superviziju banaka. Cilj Basela II je usklađenje kapitala banke s njezinim rizičnim profilom, a jedan od tri stupa na kojima se temelji je javna objava

koja izlaže mnoge zahtjeve koje banke moraju usvojiti u vezi s informiranjem javnosti kako bi se pojačala *tržišna disciplina*. Kao što se navodi u BIS 2001, „tržišna disciplina ima snagu ojačati minimalne kapitalne zahtjeve (stup 1) i superviziju nad adekvatnošću kapitala (stup 2) i time promovirati sigurnost i stabilnost banaka u financijskom sustavu“. Prema Nier i Baumann (2003), tržišna disciplina odnosi se na tržišno stvorenu shemu poticaja u kojoj oni koji ulažu u banke, kao što su ulagači u podređeni kapital ili deponenti čija sredstva nisu uključena u osiguranje „kažnjavaju“ banke za dodatno preuzimanje rizika kroz zahtjeve za većim prinosom na uložena sredstva. Tržišna disciplina je mehanizam koji može obuzdati poticaje za preuzimanje rizika na način da te radnje učini skupljima.

Macey (1988) u radu u kojem se bavi teorijskim i empirijskim argumentima utjecaja deponenata na tržišnu disciplinu razvija teoriju da u modernom bankarskom sustavu postoji sukob interesa dioničara i deponenata. Deponenti, koje naziva *fiksni tražiteljima* u odnosu na dobit banke, preferiraju banke kod kojih je maksimizirana vjerojatnost da će njihovo fiksno potraživanje biti vraćeno. Nasuprot tome, dioničari, koje naziva *tražiteljima prema vrijednosti (residual claimants)* preferiraju banke koje će maksimizirati njihovo ulaganje i povrat. Državno osiguranje depozita uklanja poticaj *fiksni tražitelja* da nadziru veličinu rizika koji su dioničari spremni preuzeti. Stoga osiguranje depozita uz fiksnu cijenu (linearnu premiju) pogoduje dioničarima banaka više nego deponentima. Ako je iznos osiguranog depozita previsoko postavljen, tada je većina deponenata pokrivena osiguranjem i praktički sasvim uklonjen poticaj na strani deponenata da vode računa u koju banku polažu sredstva. Deponenti čiji ulozi prelaze osigurani iznos, nemaju koristi i ne dijele dobit od dodatnih profita povezanih s rizičnim projektima, a gube u slučaju da projekti ne ostvare dobit. Stoga oni imaju poticaj tražiti veću kamatu radi rizika koji su spremni preuzeti deponirajući svoja sredstva u određenu banku. Interes banaka koncentrira se na cijenu izvora (depozita) u odnosu na druge banke i na razliku između cijene izvora i povrata u obliku kamate koju plaćaju dužnici za primljene zajmove. Banke koje odobravaju rizičnije zajmove moraju ostvariti i veće prinose na imovinu kako bi mogle pokriti veću cijenu izvora radi veće izloženosti riziku. U svijetu tržišne discipline kojom upravljaju deponenti, dioničari će platiti cijenu povećanog preuzimanja rizika banaka jer će deponenti tražiti kompenzaciju za prihvaćanje povećanog rizika u vidu više kamate koju će zahtijevati. Veća kamata povećava troškove banke i snose je direktno dioničari. Dakle, deponenti discipliniraju banku *ex-ante* na način da zahtijevaju veću kamatnu stopu na depozite, odnosno *ex-post* povlačenjem depozita iz rizičnih banaka.

Pozivajući se na rezultate studije koja se bavi promjenom visine kamatnih stopa u odnosu na različita razdoblja dospjeća, Macey (prema Hannan i Hanweck, 1986) ističe da tržište procjenjuje koeficijent adekvatnosti kapitala pojedine banke, ali i promjenjivost koeficijenta povrata na imovinu banke (profitabilnost imovine – ROA) koji pokazuje efikasnost bankovnih operacija, pri određivanju kamate (cijene) za preuzimanje rizika. Nadalje, rezultati su pokazali da deponenti s velikim ulozima koji nisu uključeni u osiguranje preferiraju veće banke u odnosu na manje, te da zahtjevi ovih deponenata za višom kamatom rastu kako raste razdoblje dospjeća depozita, odnosno da su deponenti koji oročavaju depozite na dulji rok više zainteresirani za rizičnost institucije od onih s kratkoročnim depozitima. Na temelju analiziranih studija, Macey izvodi zaključak da će dioničari utjecati na banke koje kontroliraju da preuzimaju manje rizične poslove tamo gdje regulatori ne uspostavljaju *de jure* ili *de facto* zaštitu velikih deponenata. U nedostatku zaštite, dioničari moraju dodatno platiti za svako veće preuzimanje rizika, dok im postojanje osiguranja depozita to omogućuje bez dodatne naknade. Budući da neosigurani deponenti banaka mogu nametnuti disciplinu bankama koje se upuštaju u rizike, regulatorni bi sustav bilo dobro promijeniti na način da se iskoristi ova tržišna snaga kao podrška manje efikasnom mehanizmu regulatornog nadzora.

Levy-Yeyati, Peria i Schmukler (2004), u radu u kojem se bave tržišnom disciplinom u ekonomijama u nastajanju (*emerging economies*), navode da tržišnu disciplinu podrivaju sve mjere kojima se štiti tržište od gubitaka. Pozivajući se na informacije prikupljene iz rada Demirgüç-Kunt i Sobaci (2001.) pokazuje se da je iznos osiguranog depozita u odnosu na BDP po glavi stanovnika znatno izdašniji (darežljiviji) u ekonomijama u nastajanju nego u visoko razvijenim zemljama. Međutim, s obzirom na to da su sustavi u ekonomijama u nastajanju obično potfinancirani, njihova vjerodostojnost je upitna, pogotovo u vrijeme financijske krize kada općenito raste pritisak na javna sredstva. Također, kao ne manje važnu okolnost koja utječe na tržišnu disciplinu, ističu dostupnost ažurnih informacija, a u ekonomijama u nastajanju koje se ubrzano razvijaju, javna objava ne prati ovaj razvoj.

4 Razvoj i karakteristike hrvatskoga sustava osiguranja depozita

4.1 Razvoj sustava

Osiguranje štednih uloga u Republici Hrvatskoj ustrojeno je još 1994. godine kroz Zakon o Državnoj agenciji za osiguranje štednih uloga i sanaciju banaka DAB (Narodne novine, 44/94) koja je ovim zakonom osnovana kao specijalizirana financijska institucija koja osigurava štedne uloge u bankama i štedionicama i provodi sanaciju banaka. Osnivač Agencije je država koja i jamči za njezine obveze. Osnovne odluke u poslovanju Agencije kao što su godišnji program rada, njegovo izvršenje, proračun prihoda i rashoda, osnovni akti, statut i druge odluke donosi Uprava Agencije koju čine državni dužnosnici povezani s gospodarstvom i financijama.

Radom Agencije rukovodi direktor kojeg imenuje Vlada. S obzirom na ove zakonske pretpostavke, vidljivo je da osiguranjem depozita u Republici Hrvatskoj upravlja država preko svoje agencije, da njezinim radom rukovode državni dužnosnici, kao i da je direktor agencije ovisan o političkoj volji s obzirom na to da se imenuje na razdoblje od četiri godine. U radu Agencije ne sudjeluju poslovni bankari, niti je predviđena neka njihova uloga te je hrvatski sustav osiguranja depozita primjer javno upravljano sustava.

Primarni zadatak Agencije bio je provođenje postupka sanacije banaka koji je u razdoblju od 1995. do 2000. godine proveden nad nekoliko većih banaka u Republici Hrvatskoj i to nad Slavonskom bankom Osijek, Privrednom bankom Zagreb, Riječkom bankom, Splitskom bankom, Dubrovačkom te Croatia bankom. Samo osiguranje štednih uloga počelo se operativno provoditi tek po usvajanju Pravilnika o osiguranju štednih uloga (NN 65/97) i donošenja Odluke o datumu početka osiguranja štednih uloga 1998. godine (NN 04/98) kojim se pobliže definiraju osnovna načela sustava osiguranja depozita.

Osnovne značajke tadašnjeg sustava osiguranja depozita bile su:

- Osiguravali su se samo depoziti građana. Osnovicu za osiguranje činili su isključivo štedni ulogi građana. Štedni ulog definiran je kao sredstva položena na temelju Ugovora o depozitu ili kao polog na štednoj knjižici. U osiguranje nisu bila uključena sredstva građana na žiro i tekućim računima, kao niti devizni depoziti građana pretvoreni u javni dug (tzv. stara devizna štednja) jer je za ove depozite na temelju posebnih zakonskih propisa jamčila Republika Hrvatska. Štedno-kreditne zadruge izričito nisu bile uključene u sustav osiguranja štednih uloga.
- Isplata osiguranih štednih uloga vršila se samo u slučaju stečaja banke ili štedionice, neovisno o razdoblju eventualne nedostupnosti štednih uloga u razdoblju koje je prethodilo donošenju sudske odluke o pokretanju stečajnog postupka što je u praksi moglo biti jako dugo razdoblje. Agencija je trebala *započeti* s isplatom osiguranih uloga najkasnije 15 dana od pokretanja stečajnog postupka. Rok u kojem je zaista trebalo isplatiti osigurane uloge nije bio propisan.
- Pri utvrđivanju visine osiguranog uloga vrijedio je sustav *koosiguranja*. Štedni ulogi osiguravali su se do visine od 30.000 kn u stopostotnom iznosu, a od 30.000,01 kn do 50.000,00 kn u 75 % tog iznosa. Ovo znači da je štedni ulog koji je iznosio 50.000 kn bio osiguran u iznosu od 45.000,00 kn. Kada bi ukupan agregirani iznos depozita prelazio limit, tada bi se deponentu isplatio osigurani iznos, a ostatak bi imao pravo prijaviti u likvidacijsku ili stečajnu masu kreditne institucije. Visina osiguranog uloga povećana je 1998. godine na 100.000,00 kn, koosiguranje je ukinuto. Godine 2008. osigurani iznos povećan je na 400.000,00 kn, a 2015. godine na 100.000 EUR u kunsnoj protuvrijednosti.
- Za početak funkcioniranja Fonda, prema zakonskim odredbama, sve banke i štedionice bile su dužne uplatiti određeni postotak od svojega temeljnog kapitala, kao i određeni postotak od ukupnog iznosa osiguranih štednih uloga, kao svojevrsnu upisninu u Fond osiguranja. Premija za osiguranje štednih uloga iznosila je 0,8 % godišnje na osnovicu osiguranih štednih uloga.

Ovo su bile najznačajnije postavke sustava osiguranja uloga u vrijeme njegova formiranja koje se gotovo poklopilo s izbijanjem velike krize u bankovnom sustavu Republike Hrvatske 1998. godine.

4.2 Bankovna kriza 1998. godine

Kriza je buknuła nakon kraćega stabilnog razdoblja koji je zavlđalo na bankovnom tržištu nakon provođenja sanacije nekoliko velikih, ranije spomenutih, banaka. Žarište krize bilo je u skupini srednjih brzorastućih banaka koje su u samo nekoliko godina ostvarile značajan proboj na bankovno tržište zahvaljujući prije svega agresivnoj poslovnoj politici koja se najviše očitovala u vrlo visokim kamatnim stopama na depozite koje su nudile ove banke, uz paralelno izdašno odobravanje ponekad i vrlo rizičnih kredita. Prga (2005) ističe „da su u Republici Hrvatskoj, kao i u drugim zemljama Istočne Europe privatne bankovne institucije nastale prije svega zbog nisko postavljenih uvjeta za licenciranje banaka od kojih je najvažnija nisko potrebna razina kapitala za osnivanje banke. Te su banke, zbog tada nezadovoljavajuće razine bankovne supervizije, imale dosta nerazvijene bankarske procedure i prakse poslovanja“.

Nakon nekoliko godina konstantnog rasta imovine ovih banaka, a time i tržišnog udjela i pozicije, problemi skriveni u rizičnom portfelju ovih banaka uzrokovali su iskazane gubitke u poslovanju. Skupina ovih banaka činila je u to vrijeme 8 % ukupne aktive svih banaka. Financijske i institucionalne slabosti u ovim institucijama dovele su do urušavanja dijela financijskog tržišta, klijenti ovih banaka odjednom su se našli u situaciji da više nisu mogli raspolagati svojim računima i sredstvima na njima, i to u nekim bankama i do šest mjeseci jer je žiro račun npr. Gradske banke d.d. Osijek bio u neprekidnoj blokadi 113 dana, a Županjske banke d.d. Županja gotovo 180 dana.

Radi zaustavljanja rastućeg nepovjerenja štediša u bankovni sustav koje se odražavalo u velikom odljevu depozita iz nestabilnih, ali i stabilnih banaka koje nisu pripadale ovoj skupini, što je ozbiljno zaprijetilo stabilnosti tržišta, sredinom 1998. godine donesena je odluka o povećanju osiguranoga štednog uloga na iznos od 100.000 kn.

Kao posljedica krize, 1998. i 1999. godine pokrenuti su stečajni postupci nad čak 15 banaka i štedionica i to u Vukovarskoj banci, Ilirija banci, Gradskoj banci, Glumina banci, Komercijalnoj banci, Županjskoj banci, Neretvanskoj gospodarskoj banci, Građanskoj štedionici, Invest štedionici, Gold štedionici, Mediteran štedionici i Trgovačko-turističkoj banci, te kasnije u Promdei banci, Agroobrtničkoj banci i Hrvatskoj gospodarskoj banci.

Prema podacima Državne agencije za osiguranje štednih uloga i sanaciju banaka u postupcima isplate osigurane štednje iz banaka i štedionica nad kojima je pokrenut stečajni postupak u razdoblju od 1998. do 2004. godine do kada se broj stečajeva popeo na 24 kreditne institucije, DAB je isplatio sveukupno oko 3,863 mlrd. kn osiguranih depozita. U cilju prikupljanja nedostatnih sredstava u Fondu osiguranja koji je praktički bio na početku djelovanja, DAB je 2000. godine izdao obveznice u ukupnom iznosu od 330 mil. EUR na rok od tri, odnosno pet godina, čime su prikupljena sredstva za relativno brzu isplatu štednje, a obveza rastegnuta na nekoliko godina.

Postupak isplate osigurane štednje dugo je trajao. Zbog nedostatka sredstava DAB je morao naći način da započne s isplatom kako bi ispunio svoju zakonsku obvezu, i time barem donekle smirio izrazito nepovjerenje javnosti prema sustavu osigurane štednje i bankovnom sustavu u cijelosti. Stoga se krenulo s isplatama do određenih iznosa, pa su u prvom razdoblju isplaćivani štediši koji su imali manje uloge, a oni s najvišim osiguranim iznosima čekali su na isplatu i više od nekoliko mjeseci od pokretanja stečaja. Kad se ovom razdoblju pribroji i razdoblje neprekidne blokade žiro računa ovih banaka u razdoblju koje je prethodilo stečaju, a koji je kod nekih banaka iznosio i šest mjeseci, tada se ne može reći da je isplata štednje bila brza ili učinkovita niti da je pridonijela povjerenju štediša u sustav.

Cijenu ove bankovne krize koju su izazvale neke banke svojim rizičnim modelom ponašanja, na kraju su platili svi. Država je ipak u konačnici podnijela najveći dio tereta jer su se obveznice najvećim dijelom na kraju podmirile iz sredstava državnog proračuna. Fond osiguranja u cijelosti je iscrpljen praktički na početku svojega operativnog djelovanja. Banke su svoj dio tereta podnijele uplaćenim premijama koje su se koristile za podmirenje štediša propalih banaka i kroz znatan odljev štednje iz zdravih banaka koji se dogodio u tom razdoblju, a koji je bio snažan udar na likvidnost svih banaka. Ipak, s obzirom na to da se isplata osigurane štednje provodila na šalterima banaka, najveći dio te štednje ipak je ostao u tim bankama. Depozitna osnovica banaka počela se polako stabilizirati, a štednja se na kraju redistribuirala po preostalim bankama. Nameće se zaključak da je sustav osiguranja u Republici Hrvatskoj uveden u najgore vrijeme, neposredno prije bankovne krize. Time nije mogao ispuniti svoju ulogu stabilizatora bankovnog tržišta u vrijeme krize, niti je uspio pridonijeti povjerenju

javnosti unatoč golemim sredstvima uloženim u isplatu osigurane štednje. Velik broj štediša koji su imali štednju iznad osiguranog iznosa usmjerili su svoja očekivanja na naplatu iz stečajne mase ovih banaka te u najvećem broju slučajeva ostali bez toga.

4.3 Utjecaj globalne financijske krize i današnji sustav

Drugu sredinu 2008. godine obilježilo je proširenje financijske krize i pad gospodarske i kreditne aktivnosti kako u razvijenim, tako i u zemljama u razvoju. Prema Godišnjem izvješću Hrvatske narodne banke (HNB, 2008), unatoč intervencijama na financijskim tržištima kojima se bankama nastojalo povećati kapital i smanjiti kreditne rizike te brojnim mjerama usmjerenim oporavku gospodarske aktivnosti, tržišta se nisu stabilizirala, a velik je broj zemalja ušao u recesiju. Upravo je bankovni sektor razvijenih zemalja u ovom razdoblju pretrpio posljedice širenja nepovjerenja u financijske institucije, a u navalama deponenata na banke znatna sredstva izašla su iz sustava u kratkom vremenu. Kako bi spriječile daljnji rast nepovjerenja i eroziju bankovnih sustava, ove su zemlje poduzele brojne ekspanzivne monetarne i fiskalne mjere. Što se tiče deponenata i depozita u bankama, najznačajnije su bile spomenute mjere povećanja iznosa osiguranih depozita ili čak uvođenje neograničenih pokrića.

Prema Maté (2012), znatan odljev depozita stanovništva dogodio se i u hrvatskom bankovnom sektoru u listopadu i studenom 2008. godine. Prema podacima iz statističkog mjesečnog izvještaja Hrvatske narodne banke, proizlazi da su depoziti stanovništva koji su na kraju rujna 2008. godine iznosili 136,8 mlrd. kn do kraja studenog pali na 132 mlrd. kn. Iz bankovnog je sektora izašlo gotovo 5 mlrd. kn depozita stanovništva. Kako bi se zaustavila negativna kretanja, kao jedna od mjera u istopadu 2008. godine povećan je iznos osiguranog uloga na 400.000 kn. U spomenutom Godišnjem izvješću HNB-a za 2008. godinu navodi se da je usporavanju rasta depozita pridonijelo i povlačenje štednje stanovništva početkom listopada, kada je zbog nepovoljnih kretanja na svjetskom financijskom tržištu došlo do gubitka povjerenja dijela štediša u bankovni sustav. Zahvaljujući mjerama središnje banke i Vlade RH te pojačanim zaduživanjem poslovnih banaka u inozemstvu, odljev depozita brzo je zaustavljen. Naime, HNB je ukidanjem granične obvezne pričuve oslobodio likvidnost za urednu isplatu depozita, a Vlada RH zakonom je povećala osigurani iznos štednje sa 100.000 na 400.000 kn. Tim je mjerama ubrzo vraćeno povjerenje građana u bankovni sustav, pa se štednja stanovništva u poslovnim bankama od sredine listopada nastavila povećavati. Percepcija ovih mjera u javnosti rezultirala je time da je velika većina deponenata koji su u određenom trenutku povukli svoja sredstva ipak nakon kraćeg vremenskog perioda vratila sredstva u sustav. Povećanjem likvidnosti u bankovnom sustavu spriječila se mogućnost da neki deponenti na šalterima banaka ostanu uskraćeni za svoja sredstva. Širenje informacija zasigurno bi izazvalo navale na šaltire banaka, a najviše bi bile pogođene manje banke u sustavu koje se inače percipiraju kao rizičnije i teže dolaze do likvidnih sredstava. Takve bi banke mogle pokleknuti pred navalom štediša iako su možda u osnovi solventne i stabilne. Koordinirana akcija središnje banke i sustava osiguranja depozita pokazala je kako se pravovremenim mjerama i suradnjom institucija zaduženih za provođenje sigurnosne mreže može spriječiti nastanak ozbiljnih poremećaja u bankovnom sustavu.

Danas je sustav osiguranja depozita usklađen s europskim smjericama te su osnovne odrednice jednake kao i u svim ostalim državama članicama. Osigurani štedni ulog iznosi 100.000 EUR u kunsnoj protuvrijednosti, rokovi isplate su znatno skraćeni pa je tako do kraja 2018. godine rok za isplatu 20 radnih dana od nastupa osiguranog slučaja, od 2019. skraćuje se na 15 radnih dana, od 2021. godine 10 radnih dana, a od 2024. na samo sedam radnih dana. Osnovica za osiguranje depozita znatno je proširena pa su tako danas osigurani ne samo depoziti stanovništva već i tvrtki, neprofitnih organizacija, pa čak i manjih tijela lokalne i regionalne samouprave odnosno gotovo svi depoziti osim onih navedenih u isključenjima Zakona o osiguranju depozita (NN 82/15). Ciljana razina Fonda osiguranja depozita postavljena je na 2,5 % od iznosa osiguranih depozita što je i značajno više od 0,8% koliko je minimalni zahtjev EU direktive. Premija za osiguranje depozita naplaćuje se prema stupnju rizika kojem je izložena Agencija u odnosu na pojedinu kreditnu instituciju pri čemu Agencija može primjenjivati vlastitu metodologiju, a sredstva prikupljena u Fond osiguranja može koristiti za sprječavanje nastupa osiguranog slučaja odnosno za poboljšanje likvidnosti i solventnosti kreditne institucije u problemima. Značajno je poboljšana i informiranost deponenata o postojanju sustava

osiguranja i uvjetima pa je tako svaka kreditna institucija pri ugovaranju depozita obvezna klijentu uručiti iscrpnu informaciju o sustavu osiguranja depozita te ga godišnje pismeno obavještavati o sustavu kojeg je članica. Zakonom o sanaciji kreditnih institucija i investicijskih društava (NN 19/15) Agencija je, uz HNB, određena i kao sanacijsko tijelo za kreditnu instituciju što joj daje nove i šire ovlasti. Prema podacima DAB-a, na dan 31. prosinca 2017. u kreditnim institucijama bilo je ukupno 200,3 mlrd. kn depozita fizičkih osoba, od čega je osigurano 168,0 mlrd. kn (83,9 %). Od ukupno 64,5 mlrd. kn depozita trgovačkih društava osigurano je 15,8 mlrd. kn (24,5 %). Od ukupno 4,2 mlrd. kn depozita neprofitnih organizacija osigurana je 1,6 mlrd. kn (37,2 %).

5 Zaključak

Stabilnost financijskog sustava važna je i državi i regulatorima i investitorima i dioničarima kreditnih institucija i gospodarstvenicima, ali možda je najvažnija deponentima banaka koji su odricanjem stvarali ušteđevinu koju su povjerovali na čuvanje tom sustavu. I Republika Hrvatska je, kao i druge zemlje, prolazila bankovne krize u kojima se pokazalo koliko je ispravna izreka da se povjerenje teško stječe, a lako gubi. Gotovo sve uređene države u svijetu postavile su neki oblik sigurnosnih mreža u bankovne sustave kako bi osigurale njegovo nesmetano funkcioniranje u uvjetima nestabilnosti na tržištu i prelijevanja vanjskih negativnih utjecaja. Kao i u svakoj industriji, tako i u financijskoj industriji raste interes za zaštitom potrošača te se uvode razni oblici osiguranja ovih sudionika tržišta za slučaj da se negativni događaji ipak dogode. Današnji uvjeti osiguranja depozita u Europskoj uniji u osnovnim su elementima jednaki u svakoj državi članici, što je svakako pozitivna mjera koja uklanja poticaj deponentima da, u slučaju naznaka nestabilnosti na domaćem tržištu, sele svoja sredstva u drugu državu u potrazi za sigurnijim uvjetima što se događalo u zadnjoj financijskoj krizi koja je zahvatila gotovo sve zemlje Europske unije, no neke ipak više od drugih. Ovo, međutim, stvara negativan poticaj deponentima da u uvjetima jednake sigurnosti teže instituciji koja će im ponuditi bolje uvjete odnosno veću kamatu na depozit. Ovakvo ponašanje deponenata stvara poticaj rukovodstvu banaka za poduzimanjem unosnijih, ali rizičnijih poslova kako bi ispunili očekivanja deponenata i prikupili nova sredstva koristeći sigurnost osiguranja. U stalnom traženju rješenja koja bi ponudila sigurnost, ali koja, s druge strane, ne bi pojačavala poticaje za dodatnim preuzimanjem rizika u poslovanju, regulatori nastoje troškove propasti kreditnih institucija što više prebaciti na privatne investitore. Fondovi osiguranja depozita sada se u svim zemljama pune na *ex-ante* osnovi odnosno unaprijed, postavljene su ciljane razine prikupljenih sredstava, kao i rokovi za njihovo dostizanje, predviđeni su i dodatni doprinosi kreditnih institucija u fondove osiguranja za slučaj potrebe, sve u nastojanju da se smanji potreba intervencije države, odnosno proračunskih sredstava. Radi se i na jačanju preventivnih mjera, formiraju se sanacijski fondovi u koja se također na *ex-ante* osnovi prikupljaju sredstva za rane intervencije u bankovni sustav. S ciljem daljnje harmonizacije bankovne i monetarne unije unutar Europske unije, Europska komisija je izradila prijedlog osnivanja jedinstvene europske sheme osiguranja depozita s daljnjom i iscrpnijom usklađenošću u situacijama koje su i dalje prepuštene diskrecijskim odlukama nacionalnih shema. Stoga se može zaključiti kako svaka bankovna kriza sa svojim negativnim posljedicama stvori i neke pozitivne efekte, u ovom slučaju korak naprijed prema nizu novih zaštitnih mjera od koje koristi imaju najslabije informirani sudionici tržišta, deponenti.

Literatura

De Cesare, M. (2006). *Deposit Guarantee Systems*, European Forum of Deposit Insurers, EFDI's First Report, http://www.efdi.eu/sites/default/files/publications/2006_efdi_dgs_report.pdf (pristupljeno 4. rujna 2018.)

Demirgüç-Kunt A., Kane, E. J., Laeven, L. (2006). *Deposit Insurance Design and Implementation: Policy Lessons from Research and Practice*, World Bank Policy Research Paper 3969.

- Faulend, M. i Kraft, E. (2004). *Kako unaprijediti hrvatski sustav osiguranja štednih uloga?*, Pregledi 15, HNB, Zagreb, 11.
- Garcia, G. (1999). *Deposit Insurance: A survey of Actual and Best Practices*, International Monetary Fund, IMF Working Paper WP/99/54.
- Garcia, G. (2000). *Deposit Insurance and Crisis Management*, IMF International Monetary Fund Working Paper WP/00/57.
- Hannan, T., Hanweck, G. T. (1986). *Bank Insolvency Risk and Market for Large Certificates of Deposit* (Board of Governors of the Federal Reserve System, Working Paper in Banking 86-1; Brewer, E., Few Lee, C. (1986). *How the Market Judges Bank Risk*, 10 Econ. Perspectives, Federal Reserve Bank of Chicago.
- Hoelscher, D. S., Quintyn, M. (2003). *Managing Systemic Banking Crises*, International Monetary Fund, Washington DC, Occasional Paper 224, 3-8.
- Laeven, L., Valencia, F. (2010). *Resolution of Banking Crises: The Good, the Bad, and the Ugly*, International Monetary Fund, IMF Working Paper WP/10/146.
- Leko, V. (2005). *Tradicionalno definiranje banaka i suvremene „full-service“ banke* U: Leko, V., Božina, L.: Novac, bankarstvo i financijska tržišta, Adverta, Zagreb, 183.
- Levy-Yeyati, E., Soledad Martinez Peria, M., Schmukler, S. (2004). *Market Discipline in Emerging Economies: Beyond Bank Fundamentals*, Universidad Torcuato di Tella, CIFCentro di Investigacion en Finanzas, 2. Dostupno na: http://www.utdt.edu/Upload/CIF_wp/wpcif-012004.pdf (pristupljeno 30. kolovoza 2018.)
- Macey, J. R. (1988). *Market Discipline by Depositors: A Summary of the Theoretical and Empirical Arguments*, Yale Law School, Faculty Scholarship Series, Paper 1733, 215-239, https://digitalcommons.law.yale.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=2776&context=fss_papers (pristupljeno 30. kolovoza 2018.)
- Maté, M. (2012). *Osiguranje depozita u funkciji stabilnosti financijskog sustava*, magistarski rad, Ekonomski fakultet Zagreb, Zagreb.
- Nier, E., Baumann, U. (2003). *Market Discipline, disclosure and moral hazard in banking*, Social Science Resarch Network, <https://www.bis.org/bcbs/events/wkshop0303/p10nierbaum.pdf> (pristupljeno 1. rujna 2018.)
- O'Brien Hylton, M. (2011). *Combating Moral Hazard: The Case for Rationalizing Public Employee Benefits*, Boston University School of Law, Working Paper 11-36, 5, <https://mckinneylaw.iu.edu/ilr/pdf/vol45p413.pdf> (pristupljeno 28. kolovoza 2018.)
- Okeahalam, C. C. (2006). *Deposit insurance and international banking regulation*, u Mullineux A. W. and Murinde V. (eds.) *Handbook of International Banking*, Chentelham, UK, Edward Elgar, 637- 667.
- Rajan, G. R. (2005). *Has Financial Development made the World Riskier? (2005.)* [online] National Bureau of Economic Research, Cambridge, NBER Working Paper Series 11728. Dostupno na: <http://www.nber.org/papers/w11728> (pristupljeno 28. kolovoza 2018.)
- Prga, I., Šverko, I. (2005). *Mikroekonomski uzroci bankovnih kriza – hrvatski primjer*, u: Leko, V., Božina, L.: Novac, bankarstvo i financijska tržišta, Adverta, Zagreb, 248.

Schich, S. (2008). *Financial Crisis: Deposit Insurance and Related Financial Safety Net Aspects*, ISSN 1995-2864 Financial Market Trends, OECD.

Internetske stranice

Bank for International Settlements, BIS, Basel Committee on Banking Supervision, Working paper on Pillar 3 – Market Discipline, September 2001, https://www.bis.org/publ/bcbs_wp7.pdf (pristupljeno 30. kolovoza 2018.)

Bank for International Settlements, BIS, *Understanding globalisation*, BIS Annual Economic Report 2017, <https://www.bis.org/publ/arpdf/ar2017e6.htm> (pristupljeno 30. kolovoza 2018.)

Državna agencija za osiguranje štednih uloga i sanaciju banaka, O nama, povijest, <http://www.dab.hr/o-nama/povijest>

European Banking Authority, Deposit Guarantee Schemes Dana, <https://www.eba.europa.eu/regulation-and-policy/recovery-and-resolution/deposit-guarantee-schemes-data>

Federal Deposit Insurance Corporation (1998). A Brief History of Deposit Insurance in United States, <https://www.fdic.gov/bank/historical/brief/brhist.pdf>

Financialdictionary, www.financialdictionary.com

Financial Stability Board (2009). *Core Principals for Effective Deposit Insurance Systems* Basel, Bank for International Settlements, International Association of Deposit Insurers, <https://www.bis.org/publ/bcbs156.pdf>

Hrvatska narodna banka, Publikacije – Godišnje izvješće 2008., Monetarna kretanja, Međunarodno okruženje, <http://old.hnb.hr/publikac/godisnje/2008/h-god-2008.pdf>

Hrvatska udruga banaka (2008). „Subprime“ kriza i dvojbe financijske regulacije: Gdje je granica između globalnih i lokalnih učinaka HUB analiza.

Official Journal of European Union, Directive 94/19/EC of the European Parliament and of the Council of 30 May 1994 on deposit-guarantee schemes, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=CELEX%3A31994L0019>

Official Journal of European Union, Directive 2014/49/EU of the European Parliament and of the Council of 16 April 2014 on deposit-guarantee schemes, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A32014L0049>